

Majer-Baranowska, Urszula

O etnolingwistyce na posiedzeniu Komitetu Językoznawstwa PAN (Warszawa, 3 XII 2007)

Etnolingwistyka 20, 432-434

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

- Bogusław Gediga, *„Religia pogańska Słowian” — konferencja naukowa w Prilepie w Jugosławii*, „Archeologia Polski” 1988, z. 1, 234–236.
- Gieysztor 2006 — Aleksander Gieysztor, *Mitologia Słowian*, opr. Aneta Pieniędzy, Warszawa.
- Witold Hensel, II Międzynarodowe Sympozjum Archeologii Słowiańskiej w Moskwie, „Slavia Antiqua”, t. 8, 1961, 293–294.
- Witold Hensel, III Międzynarodowe Sympozjum Archeologii Słowiańskiej, „Slavia Antiqua”, 8 (1961), 294–300.
- W. Hensel, *Starożytny „Kalendarz” słowiański*, „Slavia Antiqua”, 1962, t. IX, Warszawa-Poznań 1962, 396.
- Karel Horálek, *Folkloristika na VI. MSS*, „Slavia”, 1969, z. 3, 479–480;
- Zofia Kurnatowska, VII Międzynarodowy Kongres Słowistów (Warszawa 21–27 VIII 1973 r.), „Slavia Antiqua” 1974, t. 21, Warszawa — Poznań 1975, 288.
- Kazimierz Majewski, [rec.] Kielce, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego”, VII, Kraków 1971, 474–477.
- H. Swienko, *Kronika. VII Międzynarodowy Kongres Nauk Antropologicznych i Etnograficznych, Moskwa, 3–10 sierpnia 1964*, „Euhemer”, 1965, nr 3, 103–107;
- Henryk Swienko, [rec.] Kielce, „Euhemer”, nr 4 / 1969, 130–133.
- Bożena Tokarz, XI Międzynarodowy Kongres Słowistów (Bratysława, 30 sierpnia–8 września 1993 r.), „Ruch Literacki” 1993, nr 6, 855–858.
- Helena Zoll-Adamikowa, *Sympozjum poświęcone poganizmowi słowiańskiemu*, „Slavia Antiqua”, 1981/1982.

Urszula Majer-Baranowska

O ETNOLINGWISTYCE NA POSIEDZENIU KOMITETU JĘZYKOZNAWSTWA PAN (WARSZAWA, 3 XII 2007)

Przedmiot i program etnolingwistyki były tematem posiedzenia plenarnego Komitetu Językoznawstwa PAN, które odbyło się 3 grudnia 2007 roku w Warszawie. W spotkaniu oprócz członków Komitetu uczestniczyło 20 członków Komisji Etnolingwistycznej oraz goście (m.in. doktoranci) zainteresowani tą problematyką. Obradami kierował prof. Maciej Grochowski — przewodniczący Komitetu Językoznawstwa PAN. Pierwszą część spotkania wypełniła prezentacja autorstwa trojga lubelskich autorów — prof. Jerzego Bartmińskiego, dr Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej i dr Joanny Szadury — rozwijająca główny temat obrad.

Jerzy Bartmiński w swoim wystąpieniu najpierw przedstawił formowanie się etnolingwistyki w perspektywie historycznej, a następnie zaprezentował własną koncepcję etnolin-

gwistyki jako dziedziny językoznawstwa, która skupia uwagę przede wszystkim na „kulturze w języku” (we wszystkich jego odmianach, nie tylko w tzw. języku ludowym), dąży do podmiotowej rekonstrukcji obrazu świata utrwalonego w języku (zgodnie z założeniami etnometodologii i etnonauki), analizuje sposoby organizowania treści poznawczych w języku (etnosemantyka), bada kulturowe aspekty kategorii i reguł gramatycznych oraz struktury zdania i tekstu (etnoskładnia, etnopoetyka); rozszerza przy tym pole swych obserwacji z systemu językowego na funkcjonowanie języka w aktach komunikacji oraz w wypowiedziach określonych stylowo i gatunkowo; tym samym etnolingwistyka wchodzi w bardzo ścisły związek z socjolingwistyką, psycholingwistyką i antropologią kulturową, zwłaszcza zorientowaną kognitywnie. „Etnolingwistyka jest nauką tożsamościową” — stwierdził referent, odwołując się do ujęcia wypracowanego wspólnie z Wojciechem Chlebą (zob. publikacja w niniejszym tomie „Etnolingwistyki”). W centrum badań etnolingwistycznych znajduje się według Jerzego Bartmińskiego etnosemantyka, oparta na siedmiu kluczowych pojęciach: 1) językowy ob-

raz świata, 2) stereotypy, 3) definicja kognitywna, 4) profilowanie pojęć, 5) punkt widzenia, 6) podmiot (*homo loquens*), 7) wartości. Ta siatka pojęć zarazem wyznacza siedmiopunktowy program badawczy realizowany m.in. przez lubelskich etnolingwistów. Fundamentalnym zadaniem w tymże programie — jak podkreślił referent — jest dokończenie *Słownika stereotypów i symboli ludowych* (co napotyka na poważne trudności, jako że rektor UMCS (matematyk) odmówił stworzenia pracowni słownika w ramach struktury uniwersytetu).

Druga część prezentacji *O przedmiocie i programie etnolingwistyki*, przedstawiona przez dr Stanisławę Niebrzegowską-Bartmińską, zawierała charakterystykę dwóch najważniejszych przedsięwzięć realizowanych w zespole kierowanym przez prof. Jerzego Bartmińskiego, mianowicie — *Słownika stereotypów i symboli ludowych* i czasopisma *Etnolingwistyka*. Referentka omówiła koncepcję słownika, jego typ, układ, jednostkę opisu oraz podstawę materiałową; przypomniała, że zeszyt próbný *Słownika* ukazał się w 1980 roku we Wrocławiu, dwie pierwsze części 1. tomu wydano w Lublinie w 1996 i 1999 roku; poinformowała też, że trzecia — i ostatnia — część tego tomu jest w zaawansowanej fazie przygotowań; całość słownika będzie liczyła 7 tomów. Dr Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska podkreśliła, że opracowanie artykułów hasłowych do tak pomyślanego słownika wymaga żmudnej i czasochłonnej pracy filologów, mających odpowiednie przygotowanie etnolingwistyczne. Teoretycznym i materiałowym zapleczem dla *Słownika* jest w znacznej mierze *Etnolingwistyka* — rocznik wydawany pod red. Jerzego Bartmińskiego w Lublinie od 1988 roku, będący od tomu 16. organem Komisji Etnolingwistycznej KJ PAN i zarazem Międzynarodowej Komisji Etnolingwistycznej przy Międzynarodowym Komitecie Slavistów. Dr Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska dokonała przeglądu problematyki publikowanych w tymże periodyku tekstów. Wykazała, że wokół *Etnolingwistyki* skupiło się szerokie grono autorów (np. wśród autorów tekstów zamieszczonych w pięciu ostatnich tomach 50% to osoby z zagranicy, 22% z Polski spoza Lublina, 28% z Lublina). Bardzo ważnym do-

pełnieniem tego wystąpienia była bibliografia dokumentująca dorobek etnolingwistyki, udostępniona uczestnikom spotkania w formie hand-outu.

Trzecią część prezentacji stanowił referat dr Joanny Szadury nt. stanu opracowania artykułów hasłowych do 3. zeszytu pierwszego tomu *Słownika stereotypów i symboli ludowych*, nadto stanu przygotowania dwóch kolejnych tomów (*Rośliny i Zwierzęta*) oraz tematyki prac doktorskich, magisterskich i licencjackich, a także publikacji ogłoszonych poza *Etnolingwistyką*, które wspierają przygotowanie *Słownika*. Referentka swe wystąpienie zamknęła syntetycznym omówieniem artykułu hasłowego *Grad*.

W dyskusji skupiono się głównie na doprecyzowaniu granic etnolingwistyki oraz na zapewnieniu kontynuacji prac nad *Słownikiem stereotypów i symboli ludowych (SSiSL)*; tę ostatnią kwestię podejmowali niemal wszyscy dyskutanci.

Prof. Hanna Popowska-Taborska, podkreśliwszy, że w pracach naukowych liczą się jedynie prace zakończone, stwierdziła, że *SSiSL* jako „wypadek absolutnie prymarny i nietypowy” należy wesprzeć w ramach Komitetu Językoznawstwa, a do tego wsparcia zapewne dołączyłby się też Komitet Słowianoznawstwa. Prof. Stanisław Gajda zaczął swą wypowiedź od uwagi, że lubelską etnolingwistykę cechuje „imperializm naukowy”, co — jak zaznaczył — w tym wypadku jest pochwałą; z uznaniem mówił o osiągnięciach ośrodka lubelskiego, zwłaszcza w zakresie semantyki; uznał, że „lubelska etnolingwistyka stała się pewną instytucją” (czasopiśma, serie wydawnicze, konferencje, komisje etnolingwistyczne) i należy podjąć odpowiednie działania, by ten dorobek nie przepadł; postulował, by wspomóc organizacyjnie i finansowo zespół prof. Jerzego Bartmińskiego, choćby poprzez włączenie do struktury Polskiej Akademii Nauk, jakkolwiek nie ma formalnych przeszkód do tworzenia placówek badawczych w uniwersytetach. Podobną propozycję zgłosił prof. Marian Kucala, mówiąc, że jeśli pracownia słownika nie mogłaby powstać przy uniwersytecie, być może należałoby powołać ją przy PAN; wyraził też wielką radość, że słownik „nie został zawieszony”. Bezwzględne poparcie dla idei po-

wolania pracowni słownika bądź przy Akademii, bądź przy uniwersytecie wyraziła prof. Renata Grzegorzczak, podkreślając, że lubelskie środowisko jest niezwykle inspirujące i ciągle rozwijające się. Podjęła też kilka problemów poruszonych w prezentacji: w kwestii zakresu badań etnolingwistyki doszła do wniosku, że włączenie do etnolingwistyki tego wszystkiego, co zaproponował prof. Jerzy Bartmiński, czyli wszystkich zjawisk języka narodowego, sprawi, że etnolingwistyka stanie się właściwie lingwistyką; w kwestii wyrażania podmiotowości stwierdziła, że każda konceptualizacja jest wyrazem podmiotu obecnego nie tylko w tekście, lecz i w systemie; w kwestii metodologii opisu semantyki języka ogólnego wyraziła wątpliwość, czy w takim opisie rozumienia tekstowe powinny wchodzić — tak jak w *SSiSL* — do opisu znaczenia słowa; w kwestii terminologii zapytała, czym jest stereotyp, a czym prototyp; zaś w związku z przedmiotem opisu w *SSiSL* (na przykładzie hasła *Grad*) prosiła o wyjaśnienie, czy rekonstruowane wyobrażenie wiąże się z wszystkimi trzema nazwami ludowymi (tj. *grad*, *krupa*, *jad*).

Kolejny dyskutant — prof. Walery Pisarek — wyraził gorące poparcie dla kontynuacji prac nad *SSiSL*, wskazując, że najkorzystniejszym rozwiązaniem byłoby włączenie pracowni słownika w strukturę któregoś z instytutów PAN. Następnie przeszedł do sposobu definiowania etnolingwistyki, deklarując, że rozumie ją jako coś analogicznego do socjolingwistyki i psycholingwistyki, tzn. że ich wyróżnikiem jest interpretowanie zjawisk językowych za pomocą odwołań do czynników socjologicznych, psychologicznych lub etnicznych. Dopominał się także o uwzględnienie roli językoznawstwa niemieckiego w kształtowaniu się etnolingwistyki (Humboldta, Grimmów, kręgu „Sprache und Gemeinschaft”, twórców teorii pól językowych). Prof. Aleksandra Cieślakowa powróciła do kwestii uwolnienia pracowni *SSiSL*, zgłaszając pomysł u-

wolania jej w Instytucie Języka Polskiego PAN. Z kolei prof. Jolanta Antas odniosła się do siedmiopunktowego programu badawczego etnosemantyki, proponując jego uzupełnienie o schematy wyobrażeniowe, co pozwoliłoby wniknąć w „stylistykę myślenia” podmiotu; zapytała też o sposób rekonstruowania punktu widzenia podmiotu w sytuacji, gdy w jednym podmiocie są dwa podmioty. Ostatni z dyskutantów — prof. Jerzy Bańczerowski — wyraził opinię, że zakreślony w prezentacji obraz etnolingwistyki jest „imponujący, ale i rozmyty”; w związku z tym skierował do prof. Bartmińskiego pytanie o to, gdzie są granice etnolingwistyki i co zostaje dla innych dyscyplin językoznawstwa; według prof. Bańczerowskiego etnolingwistyka dotyczy tylko semantyki i pragmatyki.

Po zamknięciu dyskusji w imieniu trojga referentów głos zabrał prof. Jerzy Bartmiński. Podziękował wszystkim za wsparcie i sugestie, jak zapewnić stabilną kontynuację prac nad *SSiSL*. Powiedział, że zamierza w najbliższym czasie powrócić do pracy nad *Słownikiem* i równolegle pracować na polu etnolingwistyki porównawczej i transkulturowej. Dla kontynuacji prac nad *SSiSL* w jego mniemaniu optymalnym rozwiązaniem byłoby stworzenie pracowni z młodym, niewielkim zespołem 4–5 osób zatrudnionych na etatach, a dopełnienie tej struktury stanowiłyby granty przeznaczone na realizację określonych etapów pracy nad *Słownikiem*. Natomiast prace porównawcze są planowane i częściowo już prowadzone w ramach Komisji Etnolingwistycznej przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów, a także we współpracy z grupą badawczą prof. Rosemarie Lühr z Uniwersytetu w Jenie, kierującej grantem wspieranym przez Volkswagenstiftung i pracującej nad tematem pt. *Normen- und Wertbegriffe in der Verständigung zwischen Ost- und Westeuropa*. Zaplanowano wspólną konferencję w Lublinie w dniach 3–5 kwietnia 2008, na którą profesor zaprosił zainteresowanych.